

POLITIČNI SISTEMI IN ČLOVEKOVA STISKA

/Neuporabljen prispevek za debato ob srečanju primorskih revij/

Slovenci smo preživelii drugo svetovno vojsko z velikim trpljenjem, z uporom, ki nas je končno pripeljal v svobodo, z revolucijo, ki je odpravila stari izkoriščevalski razred. Družba se je v temeljih stresla in Slovenci smo vstopili v razklano povojno Evropo, čeprav smo bili za tak mednarodni oziroma blokovski položaj na naši celini najmanj krivi.

Morali smo preživeti vse duhovne stiske, občutili smo težo mlinskih kamnov; to, kar sta doživljala Evropa in svet v velikem, smo morali mi doživeti v malem, a ker nas je malo po številu, je bilo to tako neznansko breme, da bi ga komaj znal opisati genialen umetnik, kak Dostojevski.

Navsezadnje je tista "železna zavesa", o kateri so tudi zlobno in hkrati ne brez krivde govorili ljudje z zahoda, potekala tudi po naši zemlji. Poleg drugih težav, ki so pritiskale na vse evropske narode, je nad nami še zmeraj visela naša stara narodna nesreča - neizpolnjenje ideje Zedinjene Slovenije. Tako ali tako smo vse to prestali. Če nas čas ni duhovno pohabil, potem se vsaj lahko pobahamo, da smo prišli do neprecenljivih, dragocenih izkušenj.

Občutek imam, seveda se lahko tudi varam, da je že napočil čas, ko lahko vsi povemo brez strahu vse, kar mislimo. In če je to res, potem prijatelji, se zamislimo, kaj smo preživelii in kakšni smo danes!

Če vzamemo za izhodišče, da nobena družbena ureditev ne more biti za vse posameznike in da se moramo hočeš nočeš zavestno ali prisilno podrediti nekemu skupnemu toku, potem je jasno, da tudi ureditev, ki stremi za idealnim ciljem, a se hkrati ne ozira preveč na to, kaj čuti-jo ljudje, in iz ljubosumnega strahu, da bo zgrešena prava smer, ne dopušča pluralističnega sodelovanja ali vplivanja ali vsaj izražanja misli, ustvarja notranje nezadovoljstvo globlje mislečih posameznikov;

takšna ureditev ali politika poraja na eni strani množico prostodušnih, kritično nerazglablajočih "podpornikov režima" in morda prav tako veliko množico koristolovcev ter oportunistov, ki bi se znali prilagoditi vsakemu režimu, na drugi strani pa ljudi, ki se radi otresejo odgovornosti in brez očitkov prepuščajo vodstvo eni sami "izvoljeni" skupini, ter končno ljudi, ki jih tako stanje duševno pohabi, vrže na rob dogajanja ali pa celo sprevrže v prave zavestne nasprotnike režima. Človek lahko seveda tudi prestopa iz ene v drugo kategorijo, na vsak način pa je to spremljano z večjim ali manjšim duševnim pretresom.

Glavna hiba naše družbe po vojni je bila v tem, da vladajoča politična sila ali avantgarda, kakor se imenuje, ni dovolj ali sploh nič upoštevala zapletenosti človeške narave in je skušala zlepa ali zgrda človeško različnost /nazorsko predvsem/ zabrisati v korist daljnega cilja. S tem pa se cilju ni približevala pospešeno, temveč si je sama, ne vede, zastavljala največje ovire. Morali smo verovati v neke preveč imaginarne dobrine, si prisvajati še popolnoma meglene in v praksi nepreskušene tuje pojme in do leta 1948 celo oboževati Josifa Visarionoviča, medtem ko svojega pravega, intimnega odnosa do stvarnosti, režima in parol mnogi nismo smeli izraziti.

Ker pa je bilo v vse politično življenje vendarle le vključeno toliko lepih in plemenitih idej, za katere so nekateri umirali in so jih povečini brez razlike sprejemali vsi, poprečen Slovenec ni mogel biti do te stvarnosti odklonilen, čeprav ga je marsikaj motilo, da je ni mogel v celoti sprejemati. Trdno sem prepričan, da ni umsko zdravega Slovenca, ki ne bi želel dobro samemu sebi in slovenskemu narodu, ki ne bi hotel živeti v pošteno urejeni človeški družbi, ki se lahko imenuje socializem. Toda ko smo že izgnali sovražnika, postali državotvorni s svojo republiko v okviru Jugoslavije, z republiko, ki se po novi ustavi imenuje socialistična, bi vodstvo moralo ustvariti take razmere, da bi moglo pri nadaljnji rasti družbe soodločati čimveč ljudi; ne mislim, da ni nekaj takšnega v samoupravljanju, toda dobro vemo, da se do predkratkim (in morda še sedaj) ni moglo o nekaterih stvareh javno govoriti ali pisati.

Mnogo hujše je bilo seveda nekoč. In ker se štejem nekako za poprečnega Slovenca, preživel sem najbrž že več kot polovico svojega življenja, politično nisem ne na skrajni levi ne na skrajni desni, mislim, da je najbolje, če čisto na kratko povem nekaj opažanj iz lastne življenjske usode.

Hodili smo v brigade, na udarniško. Bilo je čudovito, čeprav nas starši niso zmeraj radi puščali; spoznavali smo se z vrstniki ter drug drugega vzgajali v dobrem in slabem. Bilo je to pametno pridobivanje in vzgajanje mladih ljudi za skupno delo in lepe cilje; tudi ob pičli hrani smo včasih izredno pridno in navdušeno delali. Spoznali smo nekatere sovjetske prijeme, ki so v nas podirali prejšnje iluzije, in končno, v sebi smo spoznali podzavesten odpor do vsake vladajoče politične strukture, ki ne računa na prostovoljen pristanek vseh in na odkrite medsebojne odnose. Življenjsketežave smo v brigadi vsi enako občutili, a komunistom je bilo naloženo, naj bodo vzgled in kvas za nas vse. Marsikdaj se je zgodilo, da so nas komunisti predhodno pripravili, da bomo na skupnem sestanku glasovali za skupne koristi in ne tako, kot bodo morali oni. Do teh ljudi nismo izgubili spoštovanja, saj smo vedeli, da so pošteni in da jim je enako do tega, da bi bili dobri komunisti in dobri ljudje.

V gimnaziji smo leta 1952 morali obsoditi Kocbeka /kdor tega ni storil, si je nakopal precejšnje sitnosti/; tako so nam namreč naročili tisti, ki ga niso nikoli brali in ki bi verjetno obsodili tudi maršala Tita, če bi jim kdo to ukazal.

Pred leti smo zahtevali izpolnjevanje ustave v odnosu na slovenščino. Štiri leta čakamo odgovor z visokega mesta! Takrat so nas samozvani naprednjaki očrnili za nacionaliste in opozicionalce, danes pa se s takimi stvarmi ukvarja ustavno sodišče, tovarišica Vida Tomšič idr. Hvalabogu, da je tako, samo da se stvari rešujejo, a škoda, ki je bila v teh letih napravljena, ta nam ni bila potrebna, verjetno pa bomo še za to krivi tisti, ki smo nekoč povzdignili glas, da bi stvari uredili. Postavlja se vprašanje, ali je "avantgarda" zmeraj tudi v resnici avantgarda.

IZJAVA PREDSTAVNIKOV PRIMORSKIH REVIJ

Predstavniki slovenskih revij, ki izhajajo v Primorju, tako v republiki Sloveniji kakor v Trstu, zbrani na posvetovanju v Idriji 5. 12. 1970, so proučili dokumentacijo o proslavi koroškega plebiscita v Celovcu 10. oktobra letos.

Predstavniki sedmih primorskih revij ugotavljajo, da se je omenjeno slavlje razvijalo v šovinističnem duhu, izzivanje pa zadobiva vse drugačen pomen, ker so celovškemu praznovanju predsedovali predsednik avstrijske republike, predsednik vlade in predsednik koroške dežele.

Tako početje je žaljivo za slovensko narodno skupnost, ki živi v Avstriji, in hkrati nasprotno duhu novega evropskega sporazumevanja, da pri tem sploh ne omenimo ozračja dobrega sosedstva, ki naj bi ustvarilo nove oblike sožitja na italijansko slovenski in slovensko avstrijski meji.

Predstavniki primorskih revij protestirajo proti takemu obnavljanju nacističnega duha in zahtevajo, da se odnosi med matično republiko in avstrijskimi oblastmi razvijajo na podlagi pravnih norm, mednarodnih dogovorov in v duhu tistega protifašističnega boja, ki je leta 1945 premagal nacizem.

Predstavniki primorskih revij opozarjajo evropsko javnost na ravnanje avstrijske republike, ki se je s 7. členom državne pogodbe 1955. leta obvezala, da bo spoštovala pravice slovenske narodne skupnosti, zdaj pa ne samo, da njihovih pravic ne spoštuje, temveč celo uprizarja šovinistična slavlja na obmejnem etnično mešanem ozemlju, tako rekoč pred vrati republike Slovenije in Jugoslavije.

Idrija, 5. 12. 1970

Predstavniki revij:
IDRIJSKI RAZGLEDI
KAPLJE
MLADIKA
MOST
OBALA
SREČANJA
ZALIV

118

P. s. : Izjava je bila s prošnjo za objavo poslana vsem slovenskim časnikom in revijam v SRS ter zamejstvu.